

Poznań, 9 listopada 2021

Prof. dr hab. Robert Lew
Wydział Anglistyki
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Marka Molendy

INVESTIGATING THE PROCESS OF EFL LEXICOGRAMMATICAL CONSULTATION IN THE WEB 2.0 ENVIRONMENT (BADANIE PROCESU POZYSKIWANIA INFORMACJI LEKSYKALNO-GRAMATYCZNYCH W ŚRODOWISKU SIECI 2.0 PRZEZ UCZĄCYCH SIĘ JĘZYKA ANGIELSKIEGO JAKO OBCEGO)

Rozprawa doktorska magistra Marka Molendy to próba analizy procesu pozyskiwania informacji leksykalno-gramatycznych w sieci przez osoby uczące się języka angielskiego jako obcego. Analizę wykonano w ramach *teorii czynności* wywodzącej się z tradycji psychologii radzieckiej, a tu zastosowanej do badań nad interakcją między człowiekiem a komputerem (*Human-Computer Interaction*). Celem jej jest ustalenie, z jakich źródeł online – oraz w jaki sposób – korzystają osoby zaawansowane w nauce języka angielskiego, zmagając się z problemami językowymi natury leksykalno-gramatycznej.

Zasadniczy tekst rozprawy stanowi sześć rozdziałów. Pierwszy z nich to opracowanie historyczne omawiające genezę słowników w ogóle, z rozbiciem na tradycje geograficzno-kulturowe. Tytuł rozdziału myląco sugeruje studium *reference works*, a więc nie tylko słowników, ale także encyklopedii, książek telefonicznych i wielu innych, o których jednak nie traktuje; autor wydaje się używać w całym tekście terminów *dictionary* oraz *reference work* zamiennie (czasem *reference source* lub tylko *source*); co może być mylące dla czytelnika (“leading to the publication of revised, corpus-based versions of all the major sources (OALD 5, LDOCE 3 and COBUILD 2)”, s. 51s). Jeśli chodzi o samą rolę tego rozdziału, to moim zdaniem rozprawa nie straciłaby wiele, gdyby go w ogóle nie było; piszę to jednak z perspektywy tradycji anglosaskiej, pragmatycznej, w której osią rozprawy jest badanie empiryczne, a część wstępna jest względnie ograniczona i pełni rolę służebną. W opozycji do niej stoi tradycja niemiecka (i po części polska), w której standardem jest szerszy i bardziej autonomiczny wstęp, zwany u nas czasem „częścią teoretyczną”. W owej tradycji taki wstęp historyczny mieści się komfortowo, tym bardziej, że nie jest przesadnie długi. Z pewnością istotne są tutaj uwagi krytyczne względem słowników jednojęzycznych (powtórzone za Humblé 2001).

Może właśnie przez wzgląd na długość zdarzają się w rozdziale uproszczenia. Pozwolę sobie odnotować jednoznaczne sklasyfikowanie leksykografii jako mieszczącej się w języko-

znawstwie (s. 12). Jest to stanowisko nieco dyskusyjne, którego duża część leksykografów i metaleksykografów, w tym piszący te słowa, nie podziela.

Rozdział drugi traktuje o brytyjskich słownikach dydaktycznych dla osób uczących się języka angielskiego jako języka obcego. Rozdział ten należałoby również zaliczyć do wprowadzających i choć znaczna jego część to rys historyczny, jego związek z problematyką badawczą jest bliższy meritum pracy niż rozdział poprzedni; szczególnie od podrozdziału poświęconego słownikom elektronicznym.

Rozdział trzeci poświęcony jest słownikom dwujęzycznym polsko-angielskim i angielsko-polskim. Tu znowu nie widzę związku między słownikami powstałymi wieki temu a zapytaniami badawczymi, więc uważam, że rys historyczny jest tu zbędny; istnieje też obszerne i godne polecenia opracowanie tego tematu (Podhajecka 2016). Chcę sprostować, że NKFD nie jest nowym wydaniem słownika kościuszkowskiego, tylko słownikiem stworzonym od podstaw [strona 75]. Warto też podkreślić, że NKFD i OxfordPWN są podobnych rozmiarów, a rzekoma różnica to wynik innego sposobu zliczania jednostek słownikowych przez wydawców. Kilka badań porównawczych wykazało przewagę NKFD jeśli chodzi o reprezentację słownictwa specjalistycznego w kilku dziedzinach (prawo, sport, medycyna). Kolokacje w słowniku *Diki* to automatycznie wyciągnięte z korpusu bigramy, co widać na ilustracji 20: *work conditions* jako rzekoma kolokacja czasownika *work*. Polecam autorowi lekturę pracy Lew i Szarowska (2017).

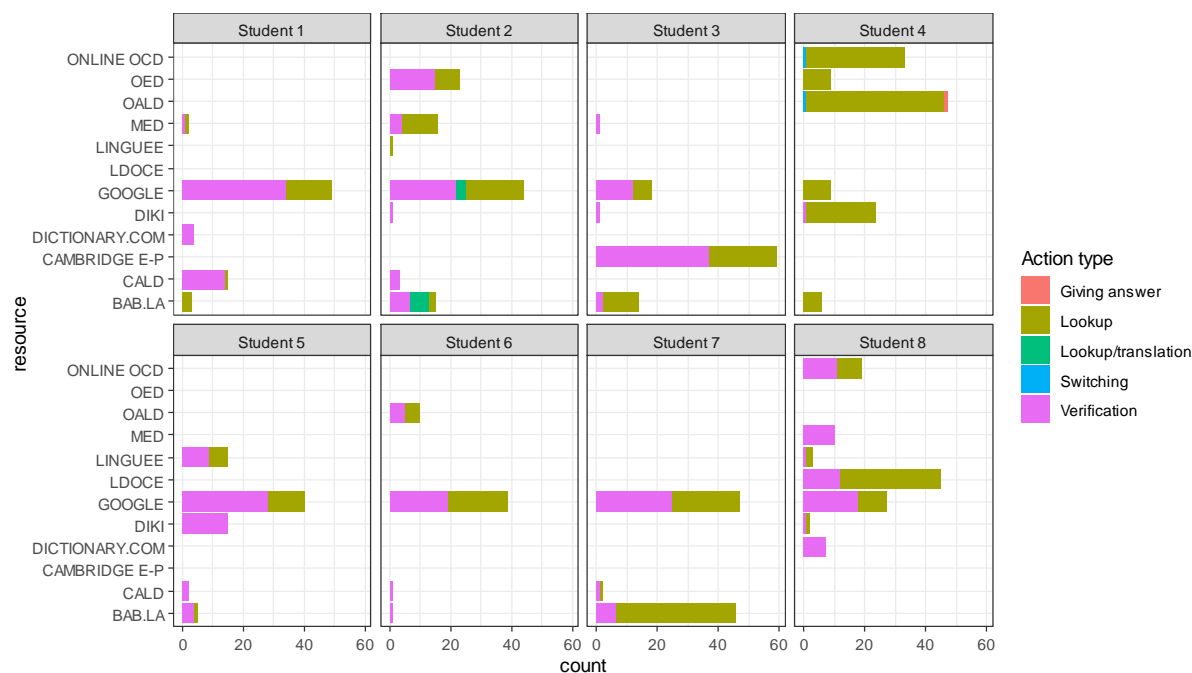
Rozdział czwarty omawia stan badań nad użyciem słowników. Podrozdział 4.5, dotyczący umiejętności użytkowników słowników (dictionary skills), oparty jest na taksonomii Nesi (1999), natomiast pomija nowsze prace traktujące o umiejętnościach użytkowników słowników elektronicznych (np. Lew 2013a, b), które wydają się istotne dla tematyki rozprawy. Przegląd badań przedstawiony w podrozdziale 4.8 nie jest aktualny, brakuje wskazania prac z ostatnich kilku lat, na przykład wspomnianych poniżej badań nad reklamami w słownikach online, czy większości prac bazujących na *log files*. Stąd i krytyka tej ostatniej metodologii, z której w końcowej części rozdziału (4.9) autor wywodzi własne podejście, nie jest w pełni satysfakcjonująca.

Rozdział 5. przedstawia metodologię badania. Na stronie 115 autor twierdzi, że brak jest badań nad wpływem reklam wyświetlanych w słownikach elektronicznych. Otóż wyniki dwóch takich badań były prezentowane w 2017 i 2019 na ważnych konferencjach leksykograficznych, a następnie opublikowane w dwóch czołowych czasopismach światowych. Zachęcam kandydata do wyszukania tych doniesień i zapoznania się z ich wynikami.

W podrozdziale 5.2 znajdujemy przedstawienie ram teoretycznych badania, tzw. *teorii czynności*, wywodzącej się z tradycji psychologii radzieckiej pierwszej połowy XX wieku, a pod koniec wieku zaadaptowanej w jednym z nurtów badań nad interakcją człowiek-maszyna (HCI). Podejście to zwróca większą uwagę na elementach materialnych (zgodnie z materializmem marksowskim). W następnej części autor opisuje konkretną zastosowaną w badaniu technikę screencastu, czyli zapisu wideo ekranu użytkownika.

Rozdział 6. to właściwy rozdział empiryczny, zaczynający się przedstawieniem pytań badawczych w trzech grupach: natura używanych źródeł, sposób ich wykorzystania oraz metapytania metodologiczne służące ewaluacji użytej procedury. Sama procedura jest dość dobrze opisana, nie jest jednak jasne, na jakich komputerach, środowisku, ekranach, itp. pracowali uczestnicy badania. Wskazana lokalizacja w laboratorium komputerowym sugeruje, że nie były to ich własne komputery; a jeśli tak, to naturalizm badania, którego ważność autor wcześniej podkreślał, jest w tym zakresie problematyczny, ponieważ badani prawdopodobnie pozbawieni byli swojego zwykłego środowiska pracy, wraz z przeglądarkami i ich ustawieniami, zakładkami, historią odwiedzin, jak też elementów sprzętu (np. ulubione urządzenie wskazujące). Niewykluczone, że pozbawieni tych elementów w obcym środowisku mogli nie dotrzeć do ulubionych zasobów czy narzędzi.

Interesujące może być, że czwartym najczęściej używanym zasobem był OCD w wersji pirackiej dostępnej pod adresem thefreedictionary.com (czyli dawniej so8848.com). W okresie, gdy zbierane były dane badawcze, nie była jeszcze dostępna legalna wersja słownika online (obecnie jest dostępna za opłatą), natomiast równolegle była dostępna jego inna popularna wersja piracka, znacznie lepsza technicznie. Niestety bez reanalizy surowych danych nie dowiadujemy się, ile z ośmiu osób badanych korzystało z określonych źródeł (na przykład pirackiej wersji OCD). Z pewnością każdy ma jakieś swoje ulubione zasoby, ale zachowanie jednej osoby ma słabą wartość poznawczą. Autor powinien podać statystyki wykorzystania zasobów nie tylko jako liczbę konsultacji, ale przede wszystkim liczbę osób, które z zasobu korzystały, a następnie ich częstość użycia uśrednioną najpierw na poziomie pojedynczych osób. I tak na przykład, informacja, że słownik *Cambridge Polish-English (bilingualized)* to trzecie najpopularniejsze źródło (7,9% wszystkich konsultacji) jest niepełna, bo nie wiadomo, czy te liczne przypadki użycia pochodzą w miarę równomiernie od większości z ośmiu osób badanych, czy może tylko od jednej osoby. Rozróżnienie tych przypadków ma bardzo istotne znaczenie dla wniosku, czy dana obserwacja jest typowa, czy idiosynkratyczna. Z zebranych starannie danych taką informację da się wyciągnąć i oczekiwałbym tego w tej pracy. Ponadto dane źródłowe przygotowane z dużym nakładem pracy powinny być udostępnione, aby umożliwić badania replikacyjne, czy inną analizę. Poniżej propozycja wizualizacji danych z badania (udostępnionych mi na życzenie przez Autora), która pokazuje dystrybucję częstości użycia najczęściej wykorzystywanych zasobów pomiędzy osoby badane. Widzimy tu na przykład, że z wyżej wspomnianego słownika bilingwalizowanego *Cambridge English-Polish Dictionary* korzystała (choć bardzo intensywnie) tylko jedna osoba: Student 3.

W surowych danych widać, że Autor udokumentował też czas wszystkich czynności, możliwa jest więc analiza czasu spędzonego z poszczególnymi zasobami, a także ich efektywności określonej jako odsetek sukcesu na jednostkę czasu korzystania z zasobu (por. Wolfer i in. 2018).

Przechodząc do ogólniejszej oceny, na pochwałę zasługuje zrozumiała i w większości adekwatna angielszczyzna akademicka rozprawy. Drobne potknięcia (*printed dictionaries had not future*) i odstępstwa od normy językowej (*subchapter* zamiast *section*) czy terminologicznej (*statistically significant correlation* zamiast *statistically significant relationship*, s. 139) w większości nie utrudniają zrozumienia. Stosunkowo częste są błędy nadużycia lub braku przedimka określonego *the*. Zdarzają się przekrecone nazwiska autorów (*Fontelle* zamiast *Fontenelle*; *Kopeling* zamiast *Koplenig*): tu poleciłbym korzystanie z dostępnego oprogramowania klasy *citation manager*.

Do mankamentów pracy zaliczyłbym dość słabo nakreślony związek rozdziałów wstępnych z zasadniczą częścią empiryczną; część z tego materiału można było w ogóle pominąć, a resztę ściślej powiązać z celami badania. Opis stanu badań w niektórych częściach nie jest aktualny, pomijając istotne dla tematu dokonania ostatnich lat. Po obiecującym i szczegółowym wprowadzeniu metodologicznym, rozczarowała mnie fragmentaryczność analizy danych. Mało czytelne są użyte wykresy kołowe (dlaczego, szczegółowo opisuje literatura z zakresu wizualizacji danych). Jak wspomniałem, brakuje informacji na temat stopnia występowania zaobserwowanych zachowań u poszczególnych osób, jako że dane zagregowane są na poziomie całej zbiorowości, tak jakby każde pojedyncze zachowanie było niezależne od kolejnego.

Bezsporne walory pracy to: aktualny i ważny temat; oryginalne i ciekawe spostrzeżenia, przekonujące wnioski końcowe i zalecenia dla dydaktyki (choć ich wynikanie z danych empirycznych mogło być wyraźniej nakreślone).

Podsumowując, stwierdzam, że walory rozprawy dominują nad uchybieniami, a rozprawa mgra Marka Molendy spełnia wymogi ustawowe stawiane rozprawom doktorskim, stanowiąc oryginalne rozwiązanie problemu naukowego.

Robert Lew

Przywołane źródła:

- Humblé, Philippe. 2001. *Dictionaries and language learners*. Frankfurt am Main: Haag und Herchen.
- Lew, Robert. 2013a. 'From paper to electronic dictionaries: Evolving dictionary skills' W: Kwary, Deny Arnos, Nur Wulan i Lilla Musyahda (red.), *Lexicography and Dictionaries in the Information Age. Selected papers from the 8th ASIALEX international conference*. Surabaya: Airlangga University Press, 79–84.
- Lew, Robert. 2013b. 'Online dictionary skills' W: Kosem, Iztok, Jelena Kallas, Polona Gantar, Simon Krek, Margit Langemets i Maria Tuulik (red.), *Electronic lexicography in the 21st century: Thinking outside the paper. Proceedings of the eLex 2013 conference, 17-19 October 2013, Tallinn, Estonia*. Ljubljana/Tallinn: Trojina, Institute for Applied Slovene Studies/Eesti Keele Instituut, 16–31.
- Lew, Robert i Agnieszka Szarowska. 2017. 'Evaluating online bilingual dictionaries: The case of popular free English-Polish dictionaries.' *ReCALL* 29.2: 138-159.
- Nesi, Hilary. 1999. 'The specification of dictionary reference skills in higher education' W: Hartmann, Reinhard R.K. (red.), *Dictionaries in language learning. Recommendations, national reports and thematic reports from the Thematic Network Project in the Area of Languages, sub-project 9: dictionaries*. Berlin: Freie Universität Berlin, 53–67.
- Podhajecka, Mirosława. 2016. *A history of Polish-English / English-Polish bilingual lexicography (1788–1947)*. Opole: Uniwersytet Opolski.
- Wolfer, Sascha, Thomas Bartz, Tassja Weber, Andrea Abel, Christian M. Meyer, Carolin Müller-Spitzer i Angelika Storrer. 2018. 'The effectiveness of lexicographic tools for optimising written L1-texts.' *International Journal of Lexicography* 31.1: 1-28.